

ATTÂBÎ, Külsüm b. Amr

(كلثم بن عمرو التتائي)

Ebû Amr (Ebû Âlî) Külsüm b. Amr
b. Eyyûb el-Attâbî et-Tağlibî
(ö. 220/835)

Abbâsîler devri

şair, hatip ve kâtiplerinden.

Muallakât-ı seb'a şairlerinden Amr b. Külsüm'un soyundan olup Tağlib kabile-sindendir. Şam civarındaki Kınnesrîn kasabasında doğdu (135/752). Doğum tarihinin kesin olarak bilinmediği de söylenmektedir. Bir müddet Re'sülayn ve Rakka'da ikamet ettikten sonra Bağdat'a yerleşti ve orada Farsça'yı öğrendi. Üç defa gittiği İran'da Merv ve Nişâbur kütüphanelerinden çok faydalandı. Bağdat'ta Mu'tezile kelâmcıları ile görüşmesi neticesinde Mu'tezile'nin görüşlerini benimsedi. Hatta bu münasebetle mantika dair bir de kitap yazdı. Attâbî tam bir zâhid gibi yaşıyordu. Nitekim Hârûnürreşid'in veziri Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî, Attâbî'nin zâhidâne bir hayat süren faziletli bir insan olduğunu duyunca onu himayesine aldı. Şair de ona ve oğulları Fazl ile Ca'fer'e, daha sonra da takdim edildiği Hârûnürreşid'e methiyeler yazdı; bu sayede halifenin iltifatına nâil oldu. Fakat Mu'tezilî fikirlere karşı olan halife onun bu mezhebe meylini öğrenip huzuruna çağırınca, Bermekîler, başına bir şey gelmesinden korkarak şairi gizlediler; daha sonra da halifenin onu bağışlamasını sağladılar. Bunun üzerine Attâbî divan kâtipliğine getirildi. Farsça bildiği için bu görevi başarı ile yürüttü. Abbâsîler'in Horasan valisi ve Tâhirîler hânedanının kurucusu Tâhir b. Hüseyin ve oğlu Abdullah ile iyi münasebetleri olduğu gibi Halife Me'mûn'un yanında, ihtiyarlık günlerinde onun omuzlarına tutunup ayağa kalkacak kadar büyük itibarı vardı. Buna rağmen halifeden ve diğer devlet adamlarından hiçbir maddî menfaat beklemedi. Karısının ısrarına rağmen ölünceye kadar yaşadığı zâhidâne hayatı değiştirmede. 220'de (835), bir rivayete göre de 208'de (823) Bağdat'ta öldü.

Medih, hiciv, gazel ve daha çok hikmet türünde şiirler söyleyen Attâbî, kendinden öncekilerde pek görülmeyen ifade güzelliği ve düşünce derinliği, mektuplarındaki zengin dil ve üslup, ayrıca hitabelerindeki başarısı ile edebiyat tenkitçilerinin takdirini kazanmıştır.

Günümüze kadar ulaşmayan eserlerinin dil ve edebiyata dair olduğu, bir kısmının ise *Kelile ve Dimne* türünde hayvan hikâye ve masallarından meydana

geldiği tahmin edilmektedir. İbnü'n-Nedîm, onun şiirlerinden meydana gelen 100 varaklık bir mecmuayı gördüğünü söylemektedir. Bazı antoloji ve edebiyat kitaplarında da Attâbî'nin şiirleri yer almaktadır. Kaynaklarda zikredilen eserleri şunlardır: *Kitâbü'l-Elfâz*, *Kitâbü Fünûnî'l-hikem*, *Kitâbü'l-Âdâb*, *Kitâbü'l-Hayl*, *Kitâbü'l-Ecvâd*, *Kitâbü'l-Manâhik*. Bu sonuncu eserin müellifin yaşadığı devirde bir hayli meşhur olduğu söylenmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-su'arâ*, s. 549; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, XIII, 109-125; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 13, 134-135, 139, 186; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, XII, 488-492; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 378-379; X, 242-243; Yâkût, *Mu'cemû'l-üdeba'*, XVII, 26-31; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, III, 219-221; *İzâhu'l-meknûn*, II, 201; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 120; Sezgin, *GAS*, II, 540-541; C. Zeydan, *Âdâb* (Dayf), II, 103-104; Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-edeb*, II, 218-221; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, III, 419-425; R. Blachère, "al-'Attâbî", *EI*² (Fr.), I, 773-774.

CEMAL MUHTAR

ATTAR

(الطائر)

Eskiden bir nevi eczacılık yapan, güzel kokular satan, bugün ise baharat, şifalı otlar ve kurutulmuş çeşitli gıda maddeleri ticareti yapan kimselere verilen ad.

Türkçe'de daha çok aktar şeklinde söylenen kelime, "güzel koku" anlamındaki Arapça *ırtar*dan gelmektedir. Ancak attar yalnız güzel kokular değil her türlü şifalı bitkileri ve bunlardan yaptığı ilaçları da (akkâr, çoğulu akâkîr) satardı. Nitekim bu kelime Arapça'da *saydalî* veya *saydalânî* (eczacı) ile eş anlamda kullanılmıştır. Attarlık İslâm dünyasında Hz. Peygamber devrinden beri bilinen bir meslektir. Hatta *Şaḥîḥ-i Buhârî*'de attar ve güzel koku satışı ile ilgili olarak "Bâb fi'l-'aṭṭâr ve bey'î'l-misk" (Buhârî, "Büyû", 38) adıyla ayrı bir başlığa yer verilmiştir. Eskiden beri serbest ticaret yapan attarların dükkânları eczanelerin ilk örnekleridir. Bazı attarların uygun olmayan veya özelliklerini yitirmiş malzemeleri satmaları, hatta hastalara zaman zaman başka ilaç vermelerinin görülmeye başlanması üzerine Halife Mu'tasım-Billâh zamanından itibaren attarların imtihan edilerek faaliyetlerinin belgeye bağlanması yoluna gidilmiş ve attar dükkânlarının kontrolü *hisbe** teşkilâtının görevleri arasında yer almıştır. Birçok şehirde yalnız attarların faaliyet gösterdikleri çarşı ve pazarlar vardı. Bunların en meş-

hurları Fustat'taki Sûku'l-attârîn, Şam'daki Sûku'l-ıtr ve İstanbul'daki Mısır Çarşısı idi.

Bir eczacı gibi bazı temel bilgilere sahip olması gereken attarın gerek sağlık gerekse ticaret bakımından maddelerin korunma usullerini bilmesi, çabuk bozulan maddeleri de tanıması gerekiyordu. Kurutulmuş çeşitli otlar, yapraklar, kökler, çiçekler, tohumlar, meyvalar ve diğer şifalı otların önemli bir kısmı kuru olarak satılırken bazı ilaçların yapılmasında kullanılan nebâtî, hayvanî ve madenî maddeler (drogalar) ise daha çok basit ve iptidai şekliyle (müfred ilaçlar) tek tek satılırdı. Fakat attarlar eskiden bugünkü eczanelerde yapıldığı gibi, suda kaynatılmış ve pişirilmiş ilaçlar dışında hekim reçetelerindeki formüllere göre tıbbî maddeleri birleştirerek müşil, macun, merhem ve kuvvet verici bazı mürekkep ilaçlar da hazırlarlardı, ancak ilaçları bugünkü eczacılıkta olduğu gibi sabit bir terkipile düzenleyemezlerdi.

Tıp ve akrâbâzîle ilgili eserlerde ilaçların yapımında kullanılan bitkiler ve özellikleri, ilaç yapım metotları anlatıldığı gibi (bk. AKRÂBÂZÎN, ECZACILIK), Kûhinü'l-Attâr lakabıyla tanınan Dâvûd b. Ebû'n-Nasr'ın (ö. 658/1260'tan sonra) *Minhâcû'd-dükkân ve düstûrû'l-a'yân li'l-edviyeti'n-nâfi'a li'l-ebdân* adlı meş-

Eski bir tasvirî örnek olarak Süheyl Ünver'in yaptığı attar minyatürü (Nîl Sanı fotoğraf arşivi)

